

"กระทงสาย (ลอยกระท)" ลอยกระทงพื้นบ้านโพธาราม งดงามในคืนเดือนเพ็ญ

โดย MGR Online 15 พฤศจิกายน 2553

กระทงสาย (ลอยกระท)

เชื้อเพลิงจากน้ำมันพืชใช้แล้ว

จุดประทีปรอบโบสถ์ แล้วตามประทีปรอบวิหาร

สว่างเรืองรองได้ด้วยดินกาสามขา

ลอยกระทงสาย ตามประเพณีมอญ จุดประทีปรอบโบสถ์เพื่อบูชาพระพุทธรูป

ตามประทีปรอบวิหารด้วย "ผาง"

ประเพณีการลอยกระทงของประเทศไทยนั้นมีความแตกต่างกันไปตามวัฒนธรรมและความเชื่อที่มาจากแต่ดั้งเดิม เช่น ประเพณียี่เป็ง ทางภาคเหนือ ลอยกระทงเผาเทียนเล่นไฟ ที่ จ.สุโขทัย หรือ ลอยกระทงสาย ที่ จ.ตาก

และบริเวณลุ่มน้ำแม่กลอง ในย่าน อ.บ้านโป่ง ถึง อ.โพธาราม จ.ราชบุรี ก็มีประเพณีลอยกระทงพื้นบ้าน ตามแบบอย่างของชาวมอญที่สืบทอดต่อกันมา เรียกว่า "กระทงสาย" ที่ประดิษฐ์ขึ้นจากกระดาษ

ซึ่งผู้ที่ริเริ่มคิดทำกระทงจากกระดาษแบบนี้ คือ หลวงพ่ออุตตมะ แห่งวัดวังแก้วเวการาม อ.สังขละบุรี จ.กาญจนบุรี เนื่องด้วยเห็นว่าในแต่ละปีนั้นจะต้องใช้ใบตองเป็นจำนวนมาก เพื่อให้เพียงพอกับลูกศิษย์ที่เดินทางไปทำบุญที่วัด ซึ่งการหาใบตองให้ได้จำนวนมากก็เป็นไปได้ยาก ประกอบกับที่หลวงพ่อบอกว่าชาวมอญนั้นมีภูมิปัญญาที่สามารถตัดและพับกระดาษได้หลายรูปแบบ จึงดัดริให้ชาวมอญนำภูมิปัญญาที่มีอยู่มาใช้ในการทำกระทง เพื่อความประหยัด และได้กระทงจำนวนมากในเวลาอันรวดเร็ว จนกระทั่งเมื่อราว 30 - 40 ปีที่แล้ว กระทงสายก็เริ่มเข้ามาสู่ชุมชนลุ่มน้ำแม่กลอง บริเวณ อ.บ้านโป่ง โดยริเริ่มมาจาก พระครูวรธรรมพิทักษ์(หลวงพ่อลม) อดีตเจ้าอาวาสวัดม่วง (เหนือ) อ.บ้านโป่ง ที่ได้นำกระทงกระดาษมาลอยในงานลอยกระทงของวัด เนื่องจากเป็นชุมชนชาวมอญเช่นเดียวกับที่สังขละบุรี

การลอยกระทงกระดาษของชาวบ้านโป่ง จะนัดเวลามาลอยพร้อมๆ กัน เช่น นัดลอยเวลา 19.30 น. วัดทางต้นน้ำก็จะลอยพร้อมๆ กันลงมา พอมาถึงวัดม่วง(เหนือ) ทางวัดก็จะปล่อยกระทงให้ลอยพร้อมๆ กัน ดึงดงมยิงใหญ่ และเป็นที่มาของคำว่า "กระทงสาย" ที่มีกระทงลอยเป็นเส้นสายสวยงาม

แต่สำหรับที่ อ.โพธาราม นั้นมีความแตกต่างออกไปจากเดิม คือ ใช้กระดาษเป็นอุปกรณ์ในการลอยกระทงด้วย ซึ่งเรียกกันว่า "กระทงสาย (ลอยกระท)"

เรื่องราวของ "กระทงสาย (ลอยกระท)" อภิชาติ ศิริอุดมเศรษฐ ประธานชมรม "อย่าลืม...โพธาราม" เล่าว่า "ปีที่แล้ว ทางชมรมอย่าลืม...โพธาราม ก็คิดกันว่า วัดโพธารักษ์ ที่เป็นวัดมอญวัดเดียวที่อยู่ในเขตเทศบาลเมืองโพธาราม น่าจะเอากระทงสายตรงนี้มาใช้งานวัดได้ ให้เป็นสีสัน แล้วก็ให้เป็นวัฒนธรรมที่ต่อเนื่องกันมาในลุ่มน้ำแม่กลอง แต่ก็มีมีการเปลี่ยนแปลงนิดหน่อย สมัยก่อนหลวงพ่อบอกว่าอาจจะไม่ได้ใช้กระดาษ ใช้มอญลอย แต่พอมาวัดม่วง (เหนือ) ก็พัฒนาขึ้นมาอีก โดยใช้กระดาษสังกะสีที่ทุบตีแล้วใส่กระทงกระดาษที่พับแล้วลงไป ซึ่งเวลาลอยก็กดกระดาษลงในน้ำแล้วก็ดึงกระดาษออกข้างล่าง พอเอามาใช้ที่โพธาราม ชาวบ้านก็เลยเรียกกันว่า กระทงสาย (ลอยกระท)"

การลอยกระทงสายที่ วัดโพธารักษ์ จะมีความแตกต่างอยู่บ้างก็คือช่วงเวลาของการลอย ซึ่งจะได้ลอยพร้อมๆ กันในเวลาเดียวกัน ถ้าหากมาถึงเวลาไหนก็สามารถลอยได้ตลอดเวลา แต่เนื่องจากมีผู้คนมาลอยเป็นจำนวนมาก ก็ยังทำให้กระทงที่ลอยไปนั้นเป็นเส้นสาย ดึงดงมยิงใหญ่เช่นเดียวกับการลอยกระทงสายแบบเดิมที่บ้านโป่ง

“กระทงสายแบบนี้ก็คือการใช้วัสดุของวัดที่มีอยู่แล้ว ชาวบ้านก็ไปนั่งพับกระทงกัน ไปนั่งพันเชือกกัน ปกติแล้วที่วัดไทรฯ ชาวบ้านละแวกนั้นก็จะพับกระทงใบตองปกติมาถวายวัดอยู่แล้ว แต่ตั้งแต่ปีที่แล้วก็เพิ่มกระทงสายเข้าไปอีก ชาวบ้าน เด็กนักเรียน ก็จะมาช่วยพับพับกระทงไปให้วัด”

ขั้นตอนการทำกระทงสาย (ลอยกระทง) เริ่มจากตัดกระดาษโปสเตอร์สีต่างๆ เป็นรูปสี่เหลี่ยมจตุรัส จากนั้น พับ จับมุม กลับด้าน ยกกลับ ก็จะได้อันตรึงกระทง จากนั้นก็จะทำ “ตึกกา” เพื่อใช้จุดไฟ ทำจากเชือกกระสอบ 3 เส้น นำมาพันรวมกันแล้วตัดเป็นท่อนๆ จากนั้นก็ดึงปลายด้านหนึ่งออกมาเป็นสามขาแล้ววางในกระทง ส่วนน้ำมันที่ใส่ในกระทงเพื่อเป็นเชื้อเพลิง จะใช้น้ำมันพืชเก่าที่ใช้แล้ว เทลงในกระทง ส่วนขั้นตอนการลอย ก็จะนำกระทงที่เตรียมไว้มาวางเรียงกันในถาดสังกะสี นำลงไปลอยน้ำโดยกดถาดลงไปในน้ำ แล้วดึงถาดออกจากด้านล่าง กระทงก็จะลอยตามน้ำไปเป็นสาย

“ทุกคนถามว่า ทำไมกระดาษไม่ติดไฟ กระทงไม่จมน้ำ แล้วก็ไฟไม่ดับ ประเด็นแรก ตัวกระดาษที่ใช้เป็นกระดาษโปสเตอร์ ตัวมันก็มีพื้นผิวที่ดองน้ำอยู่แล้ว กว้าน้ำจะเข้าก็ใช้เวลาหลายชั่วโมง ประเด็นที่สอง ทำไมไม่จมน้ำ เวลาเราใส่น้ำมัน น้ำมันเบาคว่าน้ำ สุดท้ายเพราะใช้ตึกกาสามขาจุด มันจะดูดน้ำมันขึ้นมา จุดไฟได้จนกว่าน้ำมันจะหมด ประมาณ 3-4 ชั่วโมง ส่วนที่บอกว่ายอดเข้ามา ก็จะกลายเป็นขยะ กระดาษมันก็คือกระดาษ มันย่อยสลายได้ง่าย มันอยู่ในน้ำก็ย่อยสลายหายไป ได้เอง ผมว่ากระทงแบบนี้เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านที่น่าเหลือเชื่อมาก ทั้งสะดวก ทำง่าย และไม่สิ้นเปลือง”

นอกจากนี้ ทางวัดไทรอารีรักษ์ ก็ยังมีความพิเศษอีกสองอย่าง คือ **จุดประทีปรอบโบสถ์** และ **ตามประทีปรอบวิหาร**

การจุดประทีปรอบโบสถ์นั้น เป็นคติความเชื่อของชาวมอญ ที่จุดเพื่อบูชาพระพุทธรูปซึ่งประดิษฐานอยู่ในโบสถ์ และเพื่อความสว่างไสวรุ่งโรจน์ของชีวิต โดยที่วัดไทรฯ ได้ทำประเพณีนี้สืบต่อกันมาหลายสิบปีแล้ว

“ทางวัดจะเตรียมสายสวรรค์ หรือเป็นเศษใยผ้าที่คนมาบริจาค เอามาขุบน้ำมันเตรียมใส่ถ้วยดินเผาเล็กๆ ไว้ให้ ชาวบ้านจะหยิบไปที่โบสถ์ บริเวณด้านในกำแพงแก้ว ที่จะมีแผ่นไม้กระดานติดวางเป็นแนวไว้รอบโบสถ์ สูงประมาณขนาดเอว แล้วบนแผ่นไม้กระดานก็จะตั้งภาชนะรองรับไว้ สมัยก่อนจะใช้เป็นกระป๋องบ้าง เป็นจานสังกะสีบ้าง ตอนนี้อย่างผมเปลี่ยนไปใช้จานดินเผา ที่คล้ายๆ กับจานรองกระถางต้นไม้ วางคู่กับตะเกียงน้ำมันก๊าด เวลาจุดก็จะหยิบสายสวรรค์ไปจุดไฟที่ตะเกียงแล้ววางลงบนจานดินเผา ก็จะเห็นเป็นแสงสว่างเรืองรองรอบโบสถ์”

ส่วนการตามประทีปรอบโบสถ์นั้น อภิชาต อธิบายว่า เมื่อปี 2552 ที่ผ่านมา ชมรมอย่าลิม...โพธาราม ได้ริเริ่มการตามประทีปในวัดนี้ขึ้นมา ซึ่งเห็นจากที่ชาวมอญจะบูชาศาสนสถานต่างๆ ด้วยการตามประทีป และส่งต่อประเพณีนี้มาถึงแถบล้านนา ที่วัดไทรฯ ก็นับว่าเป็นวัดมอญเช่นกัน จึงนำประเพณีนี้มาปฏิบัติ เพื่อเป็นการบูชารอยพระพุทธรูปที่อยู่วัดไทรฯ และเพื่อความเป็นสิริมงคล สิ่งเสริมโชคชะตาให้รุ่งโรจน์สว่างไสวเหมือนประทีปยามค่ำคืน

“การตามประทีปก็คือ การบูชารอยพระพุทธรูปที่อยู่วัดไทรฯ ด้วยการวางประทีปไว้รอบๆ วิหาร ตัวประทีปแบบเดิมจะทำด้วยฟาง เป็นจานดินอันเล็กๆ แต่ฟางของเรามีทั้งแบบเดิม และมีที่ทำเป็นโถงดินเผาอันเล็ก ซึ่งก็ใช้โถงที่ปั้นกันในพื้นที่ นอกจากจะได้ฟางแบบที่เป็นเอกลักษณ์แล้ว ก็ยังช่วยให้ชาวบ้านมีงานทำ เป็นการพัฒนาอาชีพไปด้วย”

“สิ่งที่นิยมทำกันตอนมาลอยกระทงที่วัดไทรฯ ก็เริ่มจากจุดประทีปรอบโบสถ์เพื่อบูชาพระพุทธรูป จากนั้นก็จะตามประทีปรอบๆ วิหาร ปิดท้ายด้วยการลอยกระทงสาย นี่ก็เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นในวัด ที่ก็เป็นงานที่รวมใจชาวบ้าน และมาสืบทอดประเพณีที่งดงามของชาวมอญในลุ่มน้ำแม่กลองด้วย”

งาน **“กระทงสาย (ลอยกระทง)”** ที่วัดไทรอารีรักษ์ในปีนี้จะจัดขึ้นในวันอาทิตย์ที่ 21 พฤศจิกายน ซึ่งนอกจากจะได้มาจุดประทีปรอบโบสถ์ ตามประทีปรอบวิหาร และลอยกระทงสาย (ลอยกระทง) แล้ว ก็ยังได้สัมผัสกับวิถีชาวบ้านที่เรียบง่าย งดงาม และร่วมสืบสานประเพณีดั้งเดิม ให้คงอยู่คู่กับลุ่มน้ำแม่กลองต่อไป